

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

ΑΝΤΡΙΑΝΟ ΟΛΙΒΕΤΙ (ADRIANO OLIVETTI): ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΕΝΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΕΝΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ

της Δρ. Catia Baldinelli

Συντονίστρια της Επιστημονικής Επιτροπής του Ελληνικού Ινστιτούτου Πολιτιστικής Διπλωματίας στην Ανκόνα Ιταλίας

Ας επιδιώξουμε να φανταστούμε μιά μεγάλη ιταλική βιομηχανική επιχείρηση του 1930, μία επιχείρηση που είχε υπό την παραγωγή της γραφομηχανές και ηλεκτρονικούς υπολογιστές, μία επιχείρηση που είχε εφεύρει το *Design Policy*, ένα στυλ, ένα μοντέλο στην Ιταλία όπως και στο εξωτερικό, στο οποίο εμπνεύστηκαν μεγάλες επιχειρήσεις και πολυεθνικές, σε όλο τον κόσμο. Μία επιχείρηση, η Ολιβέτι (Olivetti), που αντιπροσώπευε για πολλούς λόγους μία “ιταλική πρόβλεψη του σχεδιασμού και των γραφικών φιλοσοφιών του προηγμένου καπιταλισμού”, αναφερόμενοι στον G. Anceschi.

Μία εταιρεία της οποίας η παραγωγή μηχανικών προϊόντων, η διαφήμιση των προϊόντων της, κάθε πτυχή της ίδιας της ζωής στο εργοστάσιο, συνδέθηκε διαμέσου μιάς διπλής εντολής, με τα δόγματα του πολιτισμού και με τους μεγαλύτερους καλλιτέχνες και φιλόσοφους της εποχής.

Φαίνεται αδύνατο ότι έχουν περάσει σχεδόν εκατό χρόνια από τότε που αυτός ο μηχανολόγος ήπιας ισχύος από την Ιβρέα (Invea), σηματοδότησε μια εποχή και έφερε τον πολιτισμό στην επιχείρηση αλλά και στην τοπική κοινότητα, στην πόλη, όπως επίσης και στις αγροτικές περιοχές από τις οποίες προέρχοντο πολλοί εργαζόμενοι: *«Μεταφέραμε τα μυστικά μας όπλα σε όλες τις πειοχές της κοινότητας: τα βιβλία, τα πολιτιστικά μαθήματα, την τεχνική βοήθεια στον τομέα της Γεωργίας. Συναυλίες, εκθέσεις και συζητήσεις πραγματοποιούνται συνεχώς στο εργοστάσιο. Η βιβλιοθήκη έχει δεκάδες χιλιάδες τόμους και περιοδικά από όλο τον κόσμο. Διανοούμενοι, συγγραφείς, καλλιτέχνες εργάζονται στην Olivetti, μερικοί με κορυφαίο ρόλο. Ο πολιτισμός εδώ έχει μεγάλη αξία”*. (Adriano Olivetti).

Πώς μετατράπηκε στην πράξη αυτό το σημαντικό παράδειγμα πολιτιστικής διπλωματίας για την εταιρεία; Γιατί ο Adriano Olivetti άλλαξε το εταιρικό πρότυπο και τον ρόλο του επιχειρηματία; Γιατί, ακόμη και σήμερα, εξακολουθεί να αντιπροσωπεύει ένα παράδειγμα υπό μελέτης, σε όλο τον κόσμο;

Ας ξεκινήσουμε από την παραγωγή: η φιλοσοφία της εταιρείας συνίστατο στην επιθυμία να τεθεί η ανθρωπιστική κουλτούρα στην υπηρεσία του πιο προηγμένου τεχνολογικού πειραματισμού. Η Olivetti ήταν η εταιρεία στην οποία, οι πνευματικές ενέργειες και η κλασική λογοτεχνία συνδέονταν με τη βιομηχανική κουλτούρα, έτσι ώστε η σύγχρονη βιομηχανία, να μπορούσε να θέσει την οικονομική της δύναμη στην αδιάφορη υπηρεσία της κοινωνικής και πολιτιστικής προόδου.

Συνοπτικά λοιπόν, αναπτύχθηκε μια καινοτόμος εταιρεία που ήταν πολύ προσεκτική στην ένωση επιστημονικών και ανθρωπιστικών αρχών, μια ένωση που προβαλλόταν αποκλειστικά προς το μέλλον.

Σύμφωνα με τον επιχειρηματία της Invea, στην πραγματικότητα, το εργοστάσιο δεν ήταν μόνο μια δομή στην οποία υπήρχαν μηχανήματα και εργαζόμενοι που έκαναν τη δουλειά τους, ο κύριος σκοπός δεν ήταν το κέρδος, αλλά ο τρόπος με τον οποίο αυτός επενδύθηκε.

Αν ο στόχος ήταν η ευημερία της κοινότητας, τότε ήταν απαραίτητη η προσπάθεια, να μετατραπεί ένα απλό εργοστάσιο σε έναν τόπο συνάντησης και μιάς κοινής χρήσης.

Ο Adriano Olivetti είχε στην πραγματικότητα δημιουργήσει, ένα πλήρες σύστημα κοινωνικών υπηρεσιών για τους εργαζόμενους, το οποίο περιελάμβανε οικιστικές γειτονιές, ιατρικές κλινικές, νηπιαγωγεία, καντίνες, δωρεάν βιβλιοθήκη και κινηματογράφο, ανοιχτές συμφωνίες με διαφορετικές δραστηριότητες, όπου δεν υπήρχε καμία διαφορά μεταξύ εργατών και μηχανολόγων και επιπλέον απασχολήθηκε, στο να μειώσει τις ώρες της εργάσιμης ημέρας διατηρώντας τους μισθούς αμετάβλητους.

Όλα αυτά οδήγησαν σε σημαντική αύξηση της παραγωγικότητας και της ποιότητας της εργασίας.

Η Olivetti πέτυχε να πραγματοποιήσει αυτό, συνεργαζόμενη με ψυχολόγους για μια οργάνωση εργασίας που είχε στο κέντρο αυτής το κάθε άτομο, επένδυσε στην εκπαίδευση διαθέτοντας μια εταιρική βιβλιοθήκη, διοργάνωσε πανεπιστημιούπολεις για να εκπαιδεύσει μελλοντικούς πωλητές και μαθήματα για την ιστορία του εργατικού κινήματος, κάλεσε τους διανοούμενους να ευαισθητοποιήσουν τους νέους για τις αξίες του πολιτισμού.

Οι γκριζοί τοίχοι των εργοστασίων έγιναν ανοικτά καθαρά παράθυρα, μέσω των οποίων, μπορούσε κανείς να ατενίσει την ομορφιά που υπήρχε έξω.

Ζώντας σε ένα ήσυχο κλίμα, επέτρεψε στους εργαζόμενους να εργαστούν καλύτερα: η παραγωγικότητα αυξήθηκε, οι πωλήσεις και τα κέρδη αυξήθηκαν, το εργοστάσιο της Olivetti έγινε γνωστό σε όλο τον κόσμο.

Πρέπει να υπογραμμίσουμε τις προσπάθειες του επιχειρηματία για το βιομηχανικό προϊόν, γεννημένο ως κάτι απλώς χρήσιμο, προσπάθειες να το κάνει να γίνει επίσης κάτι το όμορφο. *«Η ομορφιά - έλεγε- είναι μια ουσιαστική στιγμή του πνεύματος. Χωρίς την ομορφιά, χωρίς την εμπειρία της ομορφιάς, ένας άνθρωπος δεν θα ήταν πλήρης. Τώρα, ακόμη και μια γραφομηχανή, μπορεί να είναι όμορφη».*

Και να που και για τον σχεδιασμό του υπέροχου παιδικού σταθμού για τα παιδιά των υπαλλήλων, αυτή η αισθητική ανησυχία, υπήρχε ακόμη: δεν ήταν αριετό να καλωσορίσει τα παιδιά, ήταν απαραίτητο να τα εκπαιδεύσει ως προς την ομορφιά, να τα κάνει να ζήσουν σε όμορφο περιβάλλον, να τα κάνει να εκφραστούν ελεύθερα, σε παιχνίδια, σε σχέδια.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1940-50, η Olivetti παρουσίασε ορισμένα προϊόντα στην αγορά που προορίζονταν να γίνουν αληθινά αντικείμενα λατρείας για την ομορφιά του σχεδιασμού, της τεχνολογικής ποιότητας και της λειτουργικής υπεροχής: μεταξύ αυτών, η γραφομηχανή Lexikon 80 (1948), η φορητή γραφομηχανή Letter 22 (1950), η αριθμομηχανή Divisumma 24 (1956). Το 1959 το Γράμμα 22, επισημάνθηκε από κριτική επιτροπή διεθνών σχεδιαστών, ως το πρώτο από τα εκατό καλύτερα προϊόντα των τελευταίων εκατό ετών.

Μετά την προώθηση της πρακτικής μηχανικής γραφής στη δεκαετία του 1930, η διαφήμιση της εταιρείας θα μπορούσε να επικεντρωθεί στην παρουσίαση στο κοινό μιας εξαιρετικής ευρέως διαφοροποιημένης βιομηχανικής παραγωγής.

Οι γραφομηχανές καθώς και οι υπολογιστές έγιναν πρωταγωνιστές των διαφημίσεων, αφισών και διαφημιστικών φυλλαδίων. Ξεκίνησε έτσι μία εξευγενισμένη διαφημιστική επικοινωνία, από μια μεγάλη ομάδα συγγραφέων και δημοσιογράφων που ήταν παρόντες στην εταιρεία. Οι διαφημιστικές εκστρατείες λοιπόν διεξήχθησαν όχι μόνο από σχεδιαστές, γραφίστες και καλλιτέχνες, αλλά χρησιμοποιήθηκε η συνεργασία μεταξύ ποιητών, συγγραφέων, φιλοσόφων, για να αναζητήσουν ολοένα και περισσότερο μία πιό σύγχρονη γλώσσα, που να έφτανε σε ένα ευρύ και διεθνές κοινό.

Οι άνθρωποι των γραμάτων της εταιρείας ασχολήθηκαν επίσης με την εφεύρεση ονομάτων των προϊόντων. Έτσι, στη δεκαετία του πενήντα κλήθηκε ένας πολύ περίπλοκος ηλεκτρομηχανικός υπολογιστής με τον Πυθαγόρειο όρο Tetractys, ενώ η Elea - το όνομα που επιλέχθηκε για τον ηλεκτρονικό επεξεργαστή - λειτούργησε ως συντομογραφία για τον "Αριθμητικό Ηλεκτρονικό Επεξεργαστή" και ως αναφορά στην αρχαία πόλη της Magna Grecia, κατοικημένη από φιλόσοφους και μαθηματικούς. Ο στόχος ήταν στην πραγματικότητα, η εύρεση περιζήτητων ονομάτων για περιζήτητα προϊόντα, αναφερόμενη σε ολόκληρη την εταιρική φιλοσοφία που βασιζέται στην επιθυμία να τεθεί η ανθρωπιστική κουλτούρα στην υπηρεσία του πιο προηγμένου τεχνολογικού πειραματισμού.

Αυτή η ίδια ιδέα ενσωμάτωσης της λογοτεχνικής και καλλιτεχνικής κουλτούρας στη βιομηχανία, πραγματοποιήθηκε επίσης στην Olivetti και από μια σειρά υπηρεσιών που προσφέρονταν στους υπαλλήλους και την τοπική κοινότητα.

Ο Adriano Olivetti στην πραγματικότητα, καλλιέργησε το όνειρο να φέρει το προσωπικό και τους πολίτες της περιοχής πιο κοντά, σε μια πολύ ενεργή πολιτιστική παραγωγή: μέσα στην εταιρεία δημιουργήθηκε μια ιδιαίτερα πλούσια βιβλιοθήκη με χιλιάδες βιβλία δανεισμένα στους υπαλλήλους, που μπορούσαν να διαβάσουν ακόμη και κατά τη διάρκεια της παύσης εργασίας αυτών, διαλείμματα που εμπλουτίστηκαν με συνέδρια, συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις και προβολές ταινιών.

Είναι συναρπαστικό να σκεφτούμε τους μεγάλους ηθοποιούς, σκηνοθέτες, τραγουδιστές, ποιητές, δημοσιογράφους και συγγραφείς της δεκαετίας του 1940 και του 1950 που η εταιρεία είχε προσκαλέσει, έτσι ώστε να υπάρχει μία σύγκριση με τους υπαλλήλους με σκοπό τη μεταφορά του πολιτισμού στο εργοστάσιο, επειδή ήταν αποδεκτό **ότι η εταιρεία χρειαζόταν ανθρώπους ικανούς να εμπλουτίσουν την εργασία με δημιουργικότητα και ευαισθησία, έτσι ώστε η εργασία να γίνει μέσο για την ανθρώπινη ανάπτυξη.**

Για τον Adriano Olivetti, στην πραγματικότητα, *"η εργασία πρέπει να είναι μεγάλη χαρά, ενώ εξακολουθεί να είναι για πολλούς ένα βάσανο, όπως είναι βάσανο να μην την έχεις, είναι δε βάσανο, το να κάνεις μια εργασία που δεν υπηρετεί, δεν εξυπηρετεί κάποιον ευγενή σκοπό"*.

Θα μπορούσαμε ακόμα να μιλήσουμε για πολύ χρόνο, για το σπουδαίο έργο που δημιούργησε ο Adriano Olivetti, αλλά αντί αυτού θα ήθελα να προσπαθήσω να κατανοήσω, την κληρονομιά που άφησε στην επικράτειά του, στην δική του Ivrea.

Το έργο της πολιτισμικής μόλυνσης που ξεκίνησε από τον διαφωτισμένο επιχειρηματία, από τον ονειροπόλο Adriano Olivetti, πώς και πού μπορούμε να το εντοπίσουμε στην πατρίδα του;

Ξεκινάμε από τρεις βασικές έννοιες της φιλοσοφίας του Olivetti: **ευημερία στην κοινότητα, τόπος συνάντησης, κοινή χρήση.**

Υπάρχει μια πραγματικότητα σήμερα στην Ivrea που συνοψίζει όλα αυτά: ο ZAC! Ο συνεταιρισμός ZAC! – (Zone Attive di Cittadinanza) Ζώνες δραστηριοτήτων των πολιτών – που διαχειρίζεται το *Monicentro της Ivrea*, για να δώσει στην πόλη μία φιλόξενη, δημοφιλή, πολυμερή και καινοτόμο οικία.

Και να που εδώ, βρίσκουμε το νήμα που ενώνει αυτόν τον μη κερδοσκοπικό οργανισμό με τον Adriano Olivetti ο οποίος, σίγουρα, θα ήταν ο πρώτος υποστηρικτής της δραστηριότητας πολλών ανθρώπων, όλων των ηλικιών, που ζωντανεύουν αυτήν την ενδιαφέρουσα και πολυτομεακή κοινότητα με πνεύμα συνεργασίας και αλληλεγγύης.

Εντυπωσιάστηκα θετικά στο να ανακαλύψω ότι στο ZAC! τα μονοπάτια της κοινωνικότητας και της οικονομικής αλληλεγγύης πειραματίζονται, καταλαβαίνοντας πλήρως τις δυσκολίες εύρεσης θέσεων που θα χρησιμοποιηθούν ως τόποι συνεργασίας, ανοιχτοί στην πόλη, με αυτοδιαχειριζόμενους χώρους για παιδιά, οικογένειες, συλλόγους και άτυπες ομάδες με σκοπό *να επιστρέψουν στην πόλη ένα περιβάλλον κοινωνικής συνοχής και συνάντησης* (ο ίδιος στόχος που ο Adriano προσπάθησε να επιτύχει τόσο στο εργοστάσιο όσο και στις γειτονιές που δημιουργήθηκαν για τους υπαλλήλους του).

Σε αυτόν τον μη κερδοσκοπικό οργανισμό, δεν θα μπορούσε να λείπει η ιδιαίτερη προσοχή στη διάδοση νέων τρόπων ζωής και στο κίνητρο για συνειδητή κατανάλωση μέσω της Ομάδας Αγορών Αλληλεγγύης *EcoRedia*.

Από τις ενθουσιώδεις ιστορίες των μελών του ZAC! ανακάλυψα έναν άλλο σχετικό σύνδεσμο με το έργο της Olivetti: δημιουργήθηκε ένας χώρος εργαστηρίου (επίσης ένας όρος πολύ αγαπητός στον επιχειρηματία), για να κυκλοφορήσει η γνώση που σε συνδυασμό με τις χειροκίνητες δεξιότητες, επιτρέπει την απόκτηση αναπαραγωγικής μόλυνσης με πνεύμα κοινής χρήσης και ανταλλαγή διαφορετικών δημιουργιών.

Οι πολλοί εθελοντές και υποστηρικτές του ZAC! θα με συγχωρήσουν αν έχω συμπεριλάβει μόνο μια μικρή περίληψη της σημαντικής και ουσιαστικής δραστηριότητάς τους σε αυτό το άρθρο, αφιερωμένο στον Adriano Olivetti, αλλά δεν θα μπορούσα να μην το αναφέρω γιατί, κατά τη γνώμη μου, συμβάλλουν στο να

δώσουν νόημα και βάρος στον όρο *κοινότητα* και ενεργούν για να δώσουν αξία σε άτομα *τοποθετώντας το άτομο στο κέντρο*, όπως έκανε ο Adriano κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής του ζωής.

Οι καλές πρακτικές αυτού του μη κερδοσκοπικού οργανισμού, θα πρέπει να μεταφερθούν αφήνοντας ισχυρά σημάδια στη χώρα μας, αλλά μία αμφιβολία εμφανίζεται στο μυαλό μου: υπάρχει ίσως μεγαλύτερη ευαισθησία στην Inrea απ' ό,τι σε άλλες πόλεις; Υπάρχει εδώ ένα εύφορο έδαφος για να κάνουν αυτές τις ρίζες της «κοινότητας» ισχυρότερες από άλλες πραγματικότητες;

Θα το μάθουμε μαζί, πηγαίνοντας να επισκεφθούμε τα «μέρη» του Adriano συνοδευόμενοι από τους εθελοντές του ZACI, συνοδευόμενοι από τον ενθουσιασμό και την ενέργειά τους!

Catia Baldinelli

Συντονίστρια

της Επιστημονικής Επιτροπής του Ελληνικού Ινστιτούτου Πολιτιστικής Διπλωματίας της Ανκόνας

Επιμέλεια μετάφρασης: Χάρης Κουδούνας

Διεύθυνση του Κέντρου Μεταφράσεων και Διεργησιών του ΕΙΠΔ Ανκόνας Ιταλίας